

Aikuiskasvatuksen kehittämisessä siirrytty suunnittelusta toteutukseen

Vapaan sivistystyön valtionapulakeja uudistettiin 1984—86 ja nyt on vuorossa laaja, perusteisiin asti menevä ammatillisen aikuiskoulutuksen lainsäädännön uudistusvaihe. Useissa komiteoissa ja työryhmissä pohdittu uudistus on saanut konkreettiset toteutuspuitteet ja tämä työ jatkuu edelleen. Myös on uudistettu opintovapaalainsäädäntö ja saatu aikaan aikuisille tarkoitettu oma opintorahajärjestelmä. Toisaalla aikuiskoulutusneuvosto on myös toiminnassaan tarttunut käytännön haasteisiin.

Seuraavassa esittelen lyhyesti eräitä keskeisiä kehittämishankkeita. Valtioneuvoston tekemää periaatepäätöstä ammatillisen aikuiskoulutuksen kehittämisestä on laajasti esitelty edellä.

Uusia aikuisopiskelua koskevia lakeja

Laki opintotukilain muuttamisesta (95/1987)

Uudella lailla parannetaan aikuisväestön taloudellisia edellytyksiä osallistua ammatilliseen perus- ja lisäkoulutukseen sekä tieteelliseen jatkokoulutukseen. Lailla myös lyhennetään opintotukeen oikeuttavien opintojen vähimmäiskestoaika 16 viikosta 8 viikoksi. Lisäksi kokeillaan aikuisopintorahan käyttöä 1987—1990.

Valtioneuvoston päätös aikuisopintorahasta (426/1987)

Päätöksen mukaan aikuisopiskelijana pidetään henkilöä, joka on 30—55 -vuotias ja on ollut vähintään viiden vuoden ajan välittömästi ennen opintojen alkua päätoimisesti ja yhtäjaksoisesti ansiotyössä. Normaalin opintotuen lisäksi aikuisopiskelija voi saada aikuisopintorahaa tuloista riippuen 700—2000 markkaa kuukaudessa.

Kuluvana vuonna aikuisopintorahaa on jaossa vain 12 miljoonaa markkaa, ja sitä voivat saada myös tieteellisten jatko-opintojen harjoittajat. Opintotuen ja aikuisopintorahan myöntää Valtion opintotukikeskus.

Laki opintotukilain 10 §:n muuttamisesta (155/1987)

Asumistukilain muutoksen yhteydessä muutettiin myös opintotukilain 10 § pykälää opintorahan asumislisän myöntämisen perusteiden osalta.

Laki opintovapaalain muuttamisesta (663/1986)

Opintovapaalain muutoksilla laajennetaan opintovapaoikeutta, pidennetään opintovapaan kestoja, mahdollistetaan ulkomainen opiskelu opintovapaaseen oikeutettavana sekä muutetaan opintovapaan siirtämiseen liittyviä menettelytapoja. Muutetussa laissa ei enää luutella niitä oppilaitoksia, joissa opiskeluun voi saada opintovapaata.

Laki ammatillisista oppilaitoksista (487/1987) ja siihen liittyvästä lainsäädännöstä

Uudessa laissa on koottu ja uudistettu koko ammatillisia oppilaitoksia koskeva lainsäädäntö yhdeksi laiksi, joka sisältää säännökset kaikista ammatillisista oppilaitoksista koskevista kysymyksistä rahoitusta lukuunottamatta.

Lakia sovelletaan ammattikasvatushallituksen alaisiin ammatillisiin oppilaitoksiin joita ovat

- 2) ammattioppilaitokset;
- 2) hotelli- ja ravintolaoppilaitokset;
- 3) kauppaoppilaitokset;
- 4) koti- ja laitostalousoppilaitokset;
- 5) käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset;
- 6) maatalousalan oppilaitokset;
- 7) merenkulkuoppilaitokset;
- 8) metsä- ja puutalousoppilaitokset;
- 9) sosiaali-alan oppilaitokset;

- 10) teknilliset oppilaitokset;
  - 11) terveydenhuolto-oppilaitokset; sekä
  - 12) ammatilliset erikoisoppilaitokset
- Sekä eräät muut ammatilliset oppilaitokset.

Uuden lain mukaan mm:

- ammatillinen aikuiskoulutus tulee kaikkien ammatillisten oppilaitosten tehtäväksi,
- ammatillisen lisäkoulutuksen tavoitteena on antaa ammatillisessa peruskoulutuksessa tai työssä hankitun ammattitaidon ylläpitämisen ja kehittämisen edellyttämiä valmiuksia,
- ammatillinen lisäkoulutus rakentuu ammatilliselle peruskoulutukselle tai työssä hankitulle ammattitaidolle, lisäkoulutus järjestetään jatkolinjoina, kursseina tai muulla tarkoituksenmukaisella tavalla. Lisäksi opetuksessa voidaan käyttää hyväksi etä- ja iltaopetusta,
- oppilaitokset ovat velvollisia ottamaan yksityisopiskelijoita.

Asetukset ammatillisista oppilaitoksista (491—502/1987)

Oppilaitoksista annettujen asetusten 8 luku yleensä käsittelee ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestämistä, joka voi olla joko ammatillista peruskoulutusta tai lisäkoulutusta. Oppilaitoksiin voidaan perustaa esim. aikuiskoulutusosasto.

Aikuiskoulutusta käsitelleet komiteat ja toimikunnat

Monimuoto-opetuksen työryhmän muistio (1986:39)

Tässä 60 sivuisessa + liites. muistiossa selvitetään ammatillisen ja yleissivistävän kirjeopetuksen nykytilaa maassamme, monimuoto-opetuksen ongelmia sekä teknologisen kehityksen mukanaan tuomia mahdollisuuksia. Työryhmä tekee useita monimuoto-opetuksen laajentamiseen liittyviä toimenpide-esityksiä sekä arvioi esitystensä aiheuttamia kustannuksia.

Korkeakoulujen työllisyyskoulutuksen kehittämistyöryhmän muistio (1987:9)

Tässä 25 sivuisessa muistiossa käydään läpi korkeakoulujen työllisyyskoulutuksen nykyiset järjestelyt, todetaan taloudelliset ja hallinnolliset ongelmat sekä tehdään ehdotukset perus-

resurssien uudelleen järjestämiseksi, maksuperusteiden muuttamiseksi sekä eri viranomaisten välisen työnjaon uudistamiseksi. Työryhmä esittää, että korkeakoulujen työllisyyskoulutus järjestettäisiin maksullisena palvelutoimintana, jolloin korkeakoulut itse kontrolloisivat toiminnasta aiheutuvia kustannuksia.

Järjestöllisen sivistystyön valtionaputyöryhmän muistio (1987:13)

Tässä 21 sivuisessa muistiossa ehdotetaan opintokeskusten valtionavustusta annetun lain korvaamista lailla eräiden sivistysjärjestöjen valtionavusta. Ehdotuksen mukaan uuden lain piiriin tulisivat ilmeisesti ainakin nykyiset opintokeskuksia ylläpitävät sivistysjärjestöt. Valtionapua myönnettäisiin opintotoiminnan menojen lisäksi myös kulttuuritoiminnan ylläpitämisestä aiheutuviin menoihin. Harkinanvaraista valtionapua myönnettäisiin edelleen siihen osaan sivistystoimintaa, joka jää lakisääteisen valtionavun ulkopuolelle.

Ammatillisen koulutuksen säädöstoimikunta, III mietintö.

Koko ammatillisen koulutuksen säädöskehittämistä käsitelty toimikunta sai työnsä valmiiksi 26.3.87. Tämä säädöstoimikunnan työ on osa koko ammatillisen koulutuksen lainsäädännön uudistusprosessia.

Aikuiskoulutukseen liittyen toimikunta esittää perusteellisia uudistuksia ammatillisten kurssikeskusten säädöstöön.

Opettajainkoulutusneuvoston koulutustarvejaoston II osamuistio — aineenopettajien koulutustarve vuosina 1985—2005. (1987:20)

Muistiossa on pääosin käsitelty yleissivistävän koulun opettajien tarvetta. Aikuiskasvatuksen osalta on 1 liiteosassa vapaan sivistystyön oppilaitosten opettajatarvetta käsittelevä selvitys ja 2 liiteosassa ammatillisten oppilaitosten yleissivistävien aineiden opettajien tarvetta koskeva selvitys, jossa käsitellään myös osittain ammatillisten aikuisoppilaitosten opettajien tarvetta.

Ammatillisten kurssikeskusten tulevaisuus

Opetusministeriö asetti 3.4.87 toimikunnan selvittämään ammatillisten kurssikeskusten asemaa ja tehtäviä. Toimikunnan puheenjohtajana on osastopäällikkö Leevi Melametsä.

Opetusministeriön hallinnonalan yleissuunnitelma vuosiksi 1988—92

Opetusministeriön hallinnonalan yleissuunnitelma on 148 sivuinen asiakirja, joka perustuu edelliseen vuosiksi 1987—90 laadittuun suunnitelmaan, valtion budjettiin vuodelle 1987 ja seurausvaikutuksiltaan merkittävimpiin hankkeisiin.

Aikuiskoulutuksen menojen ennakoidaan lisääntyvän vuodesta 1987 vuoteen 1988 noin 79 milj. markalla. Eniten kohoaisi työllisyyskoulutuksen määräraha noin 29 milj. mk ja ammatillisten oppilaitosten muu kurssitoiminta noin 14 milj. mk sekä kansalais- ja työväenopistojen valtionosuusmääräraha noin 15 milj. mk.

Vuosina 1989—92 lisääntyisivät kansalais- ja työväenopistojen käyttökustannusten valtionosuudet noin 16 milj. mk ja kansanopistojen valtionavut 12 milj. mk. Lisäksi ennakoitavan voitavan suunnittelukauden loppuvuosi- na vähentää työllisyyskoulutuksen määrärahaa noin 15 milj. mk.

Lisäksi yleissuunnitelmassa on esitetty seuraavat aikuiskoulutuksen kehittämissuunnitelmat:

- Ammattikasvatushallituksen alaisten oppilaitosten ammatilliseen kurssitoimintaan lisäystä 34 milj. mk.
- Aikuisten ammatillisen peruskoulutuksen vakinaisten aloituspaikkojen määrän lisääminen vuoteen 1992 mennessä 5 000:een, mistä aiheutuisi suunnittelukauden lopussa 120 milj. markan lisäkustannukset vuodessa.
- Kirjeopetuksen tuen lisäämistä suunnittelukauden lopussa 9 milj. markalla vuodessa.
- Yksityisoppilaiden opiskelumahdollisuuksia kehitetään. Määrällisenä tavoitteena on vuoteen 1992 mennessä noin 3 000 yksityisoppilasta.
- Lisäksi korostetaan tietotekniikan opetuksen lisäämistä.

Yleissuunnitelmassa on mm. seuraavia yksityiskohtia:

- Opetusministeriön tarkoituksena on valmistella eduskunnalle koulutuspoliittinen selonteko, jossa selvitetään koulutusjärjestelmän kehitystä, nykyistä tilannetta ja kehittämistarpeita.
- Hallinnon hajauttamiskomitean ehdotusta kouluhallituksen ja ammattikasvatushallituksen yhdistämisestä koulutuksen kehittämiskeskukseksi ei opetusministeriö kannata.
- Opetus- ja kulttuurihallinnon valtionosuusjärjestelmien yksinkertaistamista ja yhte-

- näistämistä jatketaan. Seuraavana on tarkoitus yhtenäistää eräiden yleissivistävää ja ammatillista koulutusta järjestävien oppilaitosten rahoitusta ja opintososiaalisia etuja. Tämä uudistus koskee iltalukioita, lukion iltalintoja, kansanopistoja ja kouluhallituksen alaista ammatillista koulutusta.
- Kansalais- ja työväenopistojen valtionosuussäädöksiä muutetaan mahdollisesti siten että, siihen sovelletaan samaa kuntien kantokäytöksen mukaan porrastettua valtionosuusasteikkoa kuin muussa koulutoimessa. Samalla selvitetään valtionosuusperusteiden muuttamista laskennallisesti opetustuntimäärään pohjautuvaksi.
  - Työllisyyskoulutuksessa on tarkoitus muuttaa hallinnollista järjestelyä siten, että työvoimaministeriö ostaisi työllisyyskoulutuspalvelut ammatillisilta kurssikeskuksilta, ammatillisilta oppilaitoksilta ja korkeakouluilta. Uusi järjestely on tarkoitus toteuttaa ensimmäiseksi vuonna 1988 korkeakoulujen järjestämässä työllisyyskoulutuksessa.

Yleissuunnitelman luettelo taloudellisesti merkittävistä lainsäädäntöhankkeista pitää sisällään mm.

- Työllisyyskoulutusta koskevan lainsäädännön uudistaminen ammatillisista kurssikeskuksista annettavilla säännöksillä.
- Aikuisten opintotuen vakinaistamisen edellyttämä säännösten valmistelu.
- Iltalukion ja lukion iltalinjan, kansanopiston sekä musiikkioppilaitosten ja urheiluo-
pistojen rahoitusjärjestelmää ja opiskelijoiden opintososiaalisia etuja koskevat säännösmuutokset.

Aikuiskoulutusneuvoston toimintaa

Valtioneuvoston 1984 asettama aikuiskoulutusneuvosto on ollut varsin aktiivinen esityksissään, vaikka ne eivät juurikaan ole päässeet lehtien palstoille. Neuvoston tehtävänä on toimia opetusministeriön alaisena asiantuntijaelimenä sekä mm:

- valmistella aikuiskoulutusasioita opetusministeriölle
- seurata ja tukea aikuiskoulutuksen tutkimusta
- antaa lausuntoja ja tehdä aloitteita toimialansa asioista
- toimia eturyhmien neuvotteluelimenä

Seuraavassa referoin muutamia neuvoston viimeisen puolen vuoden aikana tekemiä aloitteita, kannanottoja sekä antamia lausuntoja.

Aikuisväestön tietotekniikan peruskoulutus

Neuvosto antoi 3.9.86 lausunnon opetusministeriön asettamasta Aikuisväestön tietotekniikan peruskoulutustyöryhmän muistiosta (1985:5). Lausunnossaan neuvosto korostaa opetusministeriön velvollisuutta käynnistää kokonaiselvitys tietotekniikan koulutustarpeesta ja suunnittelu, joka tähtää koulutusmahdollisuuksien laajentamiseen ja resurssien järkevään kohdentumiseen. Lisäksi neuvosto korostaa seuraavia näkökohtia:

- tietotekniikan koulutustarve tulee jatkuvasti olemaan suuri,
- koulutuksen laajentamisessa on käytettävä hyväksi olemassaolevaa kapasiteettia ja vahvistettava sitä,
- Yleisradion laaja osallistuminen on välttämätöntä
- on panostettava opettajien koulutukseen sekä käytettävä hyväksi työalämän asiantuntemusta,
- käytännön tarpeisiin on vastattava monipuolisella kurssitarjonnalla
- koulutusohjelmien sisältöjä ja menetelmiä on jatkuvasti kehitettävä.

Opintotukilain muutos ja aikuisopintorahan jakoperusteet

Neuvosto otti 19.11.86 kantaa aikuisopintorahan ja opintotukilain muutokseen. Neuvosto esitti opintotukilain 2. pykälän muuttamista siten, että tuettujen opintojen vähimmäiskestoksi tulisi 400 tuntia opetusta.

Aikuisopintorahan ja yleisen opintorahan minimin tulisi neuvoston mielestä olla yhtä suuri kuin työttömyysturvalaissa määritelty peruspäiväraha. Lisäksi iltaopiskeluun tulisi voida saada ansionmenetykskorvausta.

Kansanopistojen valtionapulain seuranta

Neuvosto antoi 19.11.86 lausunnon opetusministeriölle kansanopistojen valtionapulainsäädännön vaikutuksista opistojen toimintaan. Lausunnossaan neuvosto toteaa uuden lain säädetyt kansanopistojen kannalta oikeaan aikaan. Yleiskuva lain vaikutuksista on myönteinen: opistojen pedagoginen vapaus sekä taloudellinen liikkumavapaus on lisääntynyt.

Neuvosto kiinnitti huomiota myös opetushallinnon suorittaman tarkastusmenettelyn yksinkertaistamiseen, pienten opistoyksiköiden toimintamahdollisuuksiin sekä kansanopistopöiskelijöiden opintososiaalisen aseman parantamiseen.

Yleisradion rooli aikuiskoulutuksessa

Aikuiskoulutusneuvosto luovutti 11.12.86 Yleisradion hallintoneuvostolle kirjelmän, jossa käsitellään Yleisradion roolia aikuiskoulutuksessa. Kirjelmässä esitetään mm.

- TV:n aikuisopetustoiminnan säilyttämistä omana kokonaisuutenaan,
- Laaja-alaisten yhteiskunnallisten ja yleissivistävien opetusohjelmien tuottamista,
- systemaattisen tietotekniikkaopetuksen käynnistäminen siten, että siihen kytketään eri koulumuodoissa annettava lähiopetus,
- uusien avoimen korkeakoulun sarjojen tuottamista.
- kielten opetuksen laajentaminen siten, että otetaan huomioon ammatillisen koulutuksen tarpeet ja kielitarjonnan monipuolisuus,
- perinteisten aikuisopetusohjelmien läheysaikojen säilyttäminen.

Monimuoto-opetuksen työryhmän muistio

Opetusministeriön asettaman Monimuoto-opetuksen työryhmän muistiosta (1986:39) antamassaan lausunnossa neuvosto toteaa muistion olevan hyvä kuvaus monimuoto-opetuksen nykytilasta Suomessa sekä monimuoto-opetuksen periaatteessa tarjoamista mahdollisuuksista. Erityisesti neuvosto kiirehtii aikuisten tutkintojärjestelmän aikaansaamista.

Yksityisoppilaana osallistuminen ylioppilastutkintoon

Neuvosto antoi 10.2.87 opetusministeriölle lausunnon oikeudesta osallistua yksityisoppilaana ylioppilastutkintoon. Neuvosto puoltaa näkemystä, jonka mukaan laajennetaan oikeutta osallistua ylioppilastutkintoon. Tämä oikeus tulisi sekä uusimuotoisen että aikaisemmin ammatillisen opistoasteen koulutuksen suorittaneille ilman lisäopintosuorituksia ja uusimuotoisen ammatillisen kouluasteen tutkinnon suorittaneille eräiden lisäopintosuoritusten jälkeen.

Tutkimusjaoston asettaminen

Aikuiskoulutusneuvoston erääksi tehtäväksi määrättiin aikuiskoulutuksen tutkimuksen seuraaminen ja tukeminen.

Neuvosto asetti 10.2.87 tutkimusjaoston, jonka tehtävänä on:

1. Laatia aikuiskoulutuksen kehittämistä varten tutkimuspoliittinen ohjelma.
2. Laatia kiireellisinä pitämistään tutkimushankkeista eri tahojen käyttöön toteuttamista.
3. Valmistella kannanotto aikuiskoulutustutkimuksen organisoimisesta ja tarvittavista resursseista.

Toimeksiannon kohta 2 tulee selvittää 31.5.87 mennessä ja loppuraportti tulee luovuttaa aikuiskoulutusneuvostolle 31.9.87 mennessä.

Tutkimusjaoston puheenjohtajana on apul. prof. Tapio Vaherva ja jäsenenä kans.ed. Tytti Isohookana-Asunmaa, koul.siht. Jari-Pekka Jyrkänne sekä apul.joht. Kari Purhonen. Asian tuntijoiksi valittiin prof. Aulis Alänen, prof. Seppo Kontiainen ja prof. Pekka Ruohotie.

Kannanotto valtion tulo- ja menoarvioon vuodelle 1988

Neuvosto otti kokouksessaan 25.3.87 kantaa vuoden 1988 budjettiin esittämällä aikuiskoulutukselle omaa kehittämis- ja kokeilumomenttia sekä aikuisopintorahakokeilun turvaamista.

Neuvosto esittää, että ensi vuoden budjettiin varataan aikuiskoulutuksen kehittämistä, kokeilua ja tutkimusta varten oma momentti, johon pohjaksi yhdistetään olemassa olevat aikuiskoulutuksen erilliset kehittämisvarat ja tälle momentille varataan 20 milj.mk. Tältä kehittämismomentilta tuotettaisiin mm.

- aikuiskoulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämistä,
- monimuoto-opetuksen kehittämistä,
- aikuisille tarkoitettujen oppimateriaalien kehittäistä,
- aikuiskoulutuksen paikallis- ja aluetason kehittämistyön tukemista,
- aikuisväestön tietotekniikkakoulutusta,
- kokeilutyöhön liittyvän seurannan järjestämistä,
- aikuiskoulutuksen kehittämistyötä palvelevan tutkimuksen lisäämistä.

Lisäksi neuvosto esittää, että Aikuisopintorahakokeilua varten vuoden 1988 budjettiin tulisi varata 40 milj. markan arviomääräraha. Ansonmenetykskorvauksena maksettavan aikuisopintotuen minimin tulisi olla yhtä suuri kuin työttömyysturvalaissa määritelty peruspäiväraha. Kulukorvausta tulisi myös voida keilla.